

jolloin Agricolan teosten suomennosteks-
tejä pidettiin Agricolan yksin kääntäminä.

Mutta Vanhan testamentin summaarioi-
den kääntäjänä Heininen selvästi pitää vain
Mikael Agricola. Mahdolliset suomentaja-
kumppanit on hävytetty taustaan myös sil-
loin, kun Heininen puhuu Vanhan testa-
mentin kirjojen käännöksistä. Kun Agri-
colan 1550-luvulla julkaisemien Vanhan
testamentin suomennosten kieli poikkeaa
merkittävästi Uuden testamentin kielestä ja
sen jälkipuoliskon kieli puolestaan evan-
geliumien kielestä, herää epäily, että Agri-
colan kumppaneiden osuus voi olla joissakin
käännösteksteissä suurempi, joissakin vä-
häisempi ellei olematon. Mutta missä? On-
gelmavyöhdin selviämistä saattaa nyt osal-
taan helpottaa tämä Heinisen julkaisu. Täl-
laisia tutkimuksia sopivasti hyödyntämällä
voidaan ehkä paljastaa syitä Agricolan teos-
ten kielen vaihteluun. Vaikkei palapelin ar-
voitus ratkeakaan, kasvaa varmojen palas-
ten suhteellinen osuus.

Kun toiset summaariot on käännetty lat-
tinasta ja toiset saksasta, on myös vanhan
kirjasuomen syntaksin ja sanaston tutki-
joille tässä tarjolla hyvää vertailuaineistoa.
Suomennoksissa ilmenevät lähdetekstin la-
vennukset ja tiivistykset ovat niin ikään
kiintoisia.

Pieni kommentti sivulle 121, missä Hei-
ninen käsittelee Agricolan luomukseksi us-
komaansa sanaa *wastaluku*. Se esiintyy Joe-
lin 1. luvun summaariossa saksalaisen teks-
tin suomennoksessa: *da ein Jar nach dem
andern ein neue Plage komet* – –. Käännös:
*cussa woosi wodhelta, wastaluku waiua ta-
pactu* – –. Agricolan tekstin *wastaluku*-sa-
nassa täytyy olla jokin korjaamatta jäänyt
kirjoitus- tai painovirhe. Yhdyssana *wasta-
luku* on tässä tekstiyhteydessä käsittämätön
ja Agricolan kielessä muutenkin mahdoton.
Hänen aikansa kielessä *vasta*-alkuinen
yhdyssana on usein *vast*-alkuinen, esimer-
kiksi UT 639 (Hepr. 6) »Jos he poislangeu-
at (ia *wastudhest* itze heillens sen Iumalan
Poian ristinnaulitzeuat, ia pilcana piteuet)
ette ne pidheis *wastalgusta* wdistettaman
Paranoxeen». Tämä *wast/algusta* merkitsee
suunnilleen 'toistamiseen, toistuvasti', mikä

sopii hyvin Joelin summaarioonkin. *Wasta-
luku*-sanan asemesta olisi kai pitänyt olla
wast/alkuun tjs.

Esitän lopuksi luettelon suomenkielisissä
summaarioissa huomaamistani sitaattivir-
heistä: s. 29 (Jes. 8): *nuctele ne Vskottomat
henen Canssans seas*; s. 31 (Jes. 29) *Ellei
te tadho*; s. 37 (Jes. 56) *Seurakundan*; s. 46
(Jer. 20) *me ylenannetam* (loppu-*m*:ää on
turha pitää painovirheenä); s. 65 (Aam. 2)
Rahan ia *Hywyden*; s. 68 (Aam. 5) Iumala
säasi *Palueluxens*; *Ahneudhen* cautta; s. 69
(Aam. 6) *hauaitzemata*; s. 73 (Ob.) *Muca-
laisten*; s. 78 (Miika 1) *Torusarna*; s. 83
(Miika 6) *On sangen ialo*; poluia notkista,
Pääät callista; s. 87 (Nah. 3) *caiketin*; s. 88
(Hab. 1) *raskautit*; s. 89 (Hab. 2) *hen lupä-
pi*; s. 91 (Hab. 4) *sen Fangiuxen*; s. 103
(Sak. 11) *peningijn*; *Iwttailda*; s. 107 (Sak.
14) Oliun *Meeste*; *vscoffa* (Profeetat-kirjas-
sa vain tässä *c*:llisenä, muuten aina *vsko*).

Simo Heinisen tutkimus on erittäin huo-
lellista. Hänellä on myös hyviä apulaisia.
Taulukot ovat selkeitä, viittaukset lähteisiin
tarkkoja ja hyödyllisiä, niin kuin hänellä
aina. Ei ihme, että vanhan kirjasuomen
tutkijat luottavat Heinisen tekstiin ja sen
taustatyöhön. Toivottavasti hänkin vähitel-
len saa takaisin uskonsa siihen, etteivät hu-
manistit ole kokonaan unohtaneet Agri-
colan kielen tutkimusta.

SILVA KIURU

Uralilaisen kielentutkimuksen bibliografia

*Bibliographia Studiorum Uralicorum 1917–
1987. Uralistiikan tutkimuksen bibliografia.
Bibliography on Uralic Studies. III. Kieli-
tiede. Linguistics.* Toimituskunta MAIJA
LÄNSIMÄKI (päätoim.), MAIRE AHO, ARNE
HEDMAN, ANNA-LIISA KRISTIANSSON-SEP-
PÄLÄ ja PIRKKO KUUTTI. Suomalaisen Kir-
jallisuuden Seuran toimituksia 494. Helsin-
ki 1991. 728 s. ISBN 951-717-665-1.

Alun perin Suomen Akatemian ja Neuvostoliiton tiedeakatemian yhteishankkeena tuotetun uralistiikan bibliografian kolmas osa kattaa kielitieteen. Tässä arvostelussa käsiteltävä teos sisältää luettelon suomalaisen tutkijoiden julkaisuista ajalta 1917–1987. Entisen Neuvostoliiton alueen tutkijoiden tuotannon esittelevä sisarteos ilmestyy Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksesta saamieni tietojen mukaan lähiaikoina. Bibliografia on käytettävissä kahdessa muodossa, Uralica-tietokantana ja painettuina kirjoina. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen ylläpitämiin tietokantoihin tallennetaan tietoja myös ennen vuotta 1917 ja vuoden 1988 jälkeen julkaistusta kirjallisuudesta.

Tällaista kirjaa arvostellessaan joutuu eräiden tavallisuudesta poikkeavien ongelmien eteen. On näet selvää, että tietokanta on jatkuvan täydennettävyytensä ja käyttönsä monipuolisuuden suhteen periaatteessa ensisijainen painettuun bibliografiaan nähden. Käsillä oleva kirja on osa tietokantaa paperille painetussa – ja siten muuttumattomassa – käyttömahdollisuuksiltaan tietokantaan nähden jäykähkössä muodossa. Kirjan arvokas ja huoliteltu ulkoasu antaa aiheen edellyttää siltä esim. sellaista viimeistelyn astetta, jota ei ole mielekäästä vaatia tietokoneen näytössä aivan eri tavoin käyttäjän havaintopiiriin tulevalta materiaailta. Arvostelen tietenkin käsillä olevaa teosta ensi sijassa painotuotteena, mutta pyrin monessa kohdin ottamaan huomioon sekä kirja- että tietokantamuodon edellyttämät näkökannat.

Bibliografia sisältää esipuheen suomeksi ja englanniksi, n. 10 000 kirjallisuusviitettä, henkilöhakemiston, suomen- ja englanninkielisen asiahakemiston, paikannimihakemiston ja emojulkaisujen luettelon. Kirjallisuusviitteisiin on otettu mukaan kaikki määräämääräisenä julkaistu tieteellisesti merkittävä aineisto, ei kuitenkaan esim. varsinaisia koulukirjoja, tietosanakirja-artikkeleita, painamattomia opinnäytteitä tai muita käsikirjoituksia. Mukana on myös jonkin verran arvosteluja, jotka luetellaan niissä käsiteltävään teokseen liittyvän viitteen jäljessä. Kir-

jallisuusviitteet on yleistä uralistiikkaa lukuun ottamatta ensin luokiteltu laajoihin maantieteellisiin ryhmiin (Itämeren–Fennoskandian alue, Volgan–Uralin alue, Länsi-Siperian alue, Pannonian alue), jotka jakaantuvat kieliryhmiin ja yksittäisiin kieliin. Kunkin kielen kohdalla viitteiden alaluokat ovat yleensä: yleistä; fonetiikka ja fonologia; morfologia; syntaksi; onomastiikka; leksikologia; kielenäytteet; leksikografia; kielenhuolto ja kielipolitiikka. Yleistä uralistiikkaa käsittelevien nimikkeiden alaryhmät ovat: bibliografiat; personalia; kongressit ja symposiumit; tieteelliset laitokset, seurakuntat, arkistot; tutkimushistoria ja metodit; uralilainen kielikunta.

Esipuheessa on toimitusperiaatteiden, rajausten ja muun sen kaltaisen tiedon lisäksi lyhyt suomen ja sen sukukielten tutkimuksen historiikki, joka painottuu bibliografian käsittämää ajanjaksoa edeltävään aikaan. Teoksen käyttäjälle olisi varmaankin ollut enemmän hyötyä tarkemmista aikaväliä 1917–1987 koskevista tiedoista. Tosin tätä puutetta jossain määrin korvaa uralistiikan alaan kuuluvaa julkaisutoimintaa kyseisenä aikana kuvaava alaluku. Aineiston rajaus on pitkälti rajallisten resurssien järkevän kohdentamisen keino. Se on yleensä tehty bibliografiassa mielekkäästi. Itse jäin kuitenkin kaipaamaan ainakin yhtä pois jätettyä julkaisuryhmää, nimittäin laajoja ensyklopedia-artikkeleita, joita on esim. Turun yliopistossa toisinaan käytetty tutkintovaatimusten kirjallisuusosissa.

Eri kieliryhmiin ja kieliin liittyvien kirjallisuusviitteiden määrät antavat mahdollisuuden tehdä karkeita havaintoja suomalaisten tutkijoiden mielenkiinnon suuntautumisesta: uralilainen kielikunta (yleisesti näitä kieliä käsittelevät) 316, itämerensuomalais-saamelaiset kielet (yl.) 32, itämerensuomalaiset kielet (yl.) 253, suomen kieli 6 947, viron kieli 133, karjalan kieli ja lyydi 234, vepsän kieli 71, inkeröismurteet 20, liivi 48, vatja 30, saame 247, mordva 49, mari 76, permiläiset kielet (yl.) 12, komi 36, udmurtti 4 [!], ugrilaiset kielet (yl.) 6, obinugrilaiset kielet (yl.) 9, mansi 53, hanti 24, unkari 51 [!], samojedikielet

(yl.) 46, nenetsi 18, selkupi 5, kamassi 2.

Bibliografioiden luettelossa toiset teokset on aakkostettu toimittajan, toiset teoksen nimen mukaan, vaikka tekijyydellä ja toimitajuudella ei tämänkaltaisissa lähteissä voi yleensä olla mitään asiallista eroa. Elämäkertaosasto (Personalialia) on luontevasti ryhmitelty kohteena olevien tutkijoiden mukaan, joiden nimet ovat väliotsikkoina. Näitä on kuitenkin vaikea havaita muusta tekstistä poikkeamattoman pienen kirjasinlajin takia.

Yleisluonteisen nimen sisältävien etymologisten artikkelien (esim. Etymologische Beiträge) yhteydessä on tietoja kohteena olevista kielistä ilmeisen satunnaisesti. Tämä on kuitenkin lähinnä lukijan silmään pistävä kauneusvirhe, sillä nämä tiedot on koodattu painetussa bibliografiassa näkymättömillä asiasanoilla.

Tutkiakseni bibliografian kattavuutta ja johdonmukaisuutta vertailin kokeeksi prof. Raija Bartensin ja prof. Alho Alhoniemen äskettäin ilmestyneissä juhlakirjoissa (Kulonen 1993: 289–294; Saarinen & al. 1993: 359–368) esitettyjä bibliografisia tietoja arvosteltavassa teoksessa esitettyihin. Bartensin bibliografian alaan kuuluvista julkaisuista puuttuu hänen toimittamansa Käenkukuntayöt, Komien lyriikkaa (SKS:n toimituksia 414, Helsinki 1984). Tämä kirja sisältää kominkieliset runojen alkutekstit, joten se sopisi näkemykseni mukaan aivan hyvin kielennäytteet-otsikon alle. Viitteessä n:o 9581 on julkaisun nimi virheellisessä muodossa. Huomiotani kiinnitti lisäksi se, että henkilöhakemistossa ei ole mitenkään ilmaistu Raija Jokisen olevan sama henkilö kuin Raija Bartens. Alho Alhoniemen julkaisuista puuttuu neljä: Das tscheremissische Material bei P. S. Pallas. (Wissenschaftliche Beiträge zur Erforschung indogermanischer, finnisch-ugrischer und kaukasischer Sprachen bei Pallas, toim. Harald Haarmann, s. 205–237, Hamburg 1979); Über den Gebrauch eines tscheremissischen Computermaterials (Congressus Quintus Internationalis Fenno-Ugristarum, Pars VI, s. 3–8, Turku 1981); Eräitä näkökohtia mordvan nominaalisen predikaatin käytöstä

(Lauseenjäsennyksen perusteet, Suomen kielitieteellisen yhdistyksen julkaisuja 9, s. 47–58, Turku 1982); Marin kielen lukemisto sanastoineen, Apuneuvoja suomalais-ugrialaisten kielten opintoja varten XI (Suomalais-Ugrilainen Seura, Helsinki 1986). Pientä epäjohdonmukaisuutta on myös havaittavissa: Alhoniemen Zur Verwendung der Trennungskasus im Tscheremissischen (1977) on Finnisch-Ugrische Forschungissa julkaistuna syntaksin osastossa (n:o 9788), mutta erillisenä kirjasena julkaistu samanniminen teos löytyy morfologian tutkimukseksi luokiteltuna (n:o 9766). Henkilöhakemistossa on Alhoniemen kohdalla viite 5981, jonka vastinetta ei löydy bibliografisesta luettelosta. Muita satunnaisesti havaitsemiani puutteita ovat seuraavat: Turun fennougristikongressin julkaisuista (Congressus Quintus Internationalis Fenno-Ugristarum) on emojulkaisujen luettelossa mainittu vain 7. osa. Tämän kongressin julkaisuja ei löydy lainkaan niiden luonnolliselta paikalta sivulta 31. Tekemieni pistokokeiden perusteella näyttää siltä, että kongressiesitelmistä olisivat todellakin mukana vain 7. osaan sisältyvät. Hakusanastossa on tietokonelingvistiikka-asiasanan kohdalla vain 20 viitettä, mikä tarkoittaa sitä, että tämän alan tutkijoiden fennisteille ja fennougristeille vieraammissa julkaisusarjoissa ilmestyneet kirjoitukset ovat jääneet suureksi osaksi bibliografian ulkopuolelle. Mainittakoon esim. se, että Kimmo Koskeniemen suomen kielen morfologista tunnistusta koskevista artikkeleista on mukana vain muutamia. Havaintojeni perusteella näyttää siltä, että bibliografiassa on vielä runsaasti täydentämisen varaa.

Kaikki kirjallisuusviitteet on tietokannassa kuvattu niihin liitetyillä, painetussa tekstissä näkymättömillä asiasanoilla (yht. n. 1000 kpl), joita voidaan käyttää tehtäessä kirjallisuushakuja. Painetussa bibliografiassa on asiahakemisto, joka on tehty viitteiden asiasanakoodauksen perusteella. Kuten tekijät itsekkin toteavat, tietokonemuotoinen aineisto antaa hakujen suhteen enemmän mahdollisuuksia kuin painettu muoto: asiasanoja voidaan yhdistellä vapaasti, ja

hauissa voidaan käyttää mm. julkaisujen otsikoita ja julkaisun kielen tai julkaisumaan ilmaisevia koodeja. Painetussa muodossa bibliografian toimittajat ovat joutuneet sijoittamaan asiahakemistoon valikoiman kielitieteellisten termien, paikan- ja henkilönimien sekä konkreettisten tarkoitteiden nimitysten yhdistelmiä. Asiasanojen järjestys näissä yhdistelmissä on pyritty saamaan loogiseksi, esim. lainakosketuksissa kielten nimien järjestys osoittaa lainautumissuunnan (ensin saaja, sitten antaja). Koska hakemistossa on vältetty synonyymisia termejä eikä ole käytetty lainkaan »ks.»-viitteitä (esim. »murre ks. dialektologia») ja koska asiasanaketjuilla on tietty, toimittajien valitsema järjestys, hakemiston käyttäjä joutuu usein arvailemalla ja kokeilemalla etsimään tarvitsemansa viitteet. Esim. jos haluaa tietoja onomastiikan bibliografioista, on ensin oivallettava, että onomastiikka-sanana asemasta on käytetty termiä nimistöntutkimus, ja sitten kokeillen todettava, että bibliografioita ei löydy nimistöntutkimus-sanalla alkavien asiasanayhdistelmien kohdalta, vaan pitää katsoa kohdasta »bibliografiat, nimistöntutkimus». Kohtuuden nimessä on kuitenkin sanottava, että oikeiden viitteiden löytäminen on käytännössä melko helppoa. Lisäksi eräin kohdin toimittajat ovat pyrkineet helpottamaan käyttäjän arvausleikkiä sijoittamalla asiasanaketjut hakemistoon useammassa järjestyksessä. Esim. hakemistosta löytyvät kohdista »lainasanat, etymologia, suomen kieli, germaaniset kielet» ja »etymologia, lainasanat, suomen kieli, germaaniset kielet» samat viitteet. (Edellisessä järjestyksessä »etymologia» on merkityksen kannalta tietenkin täysin redundanti, mutta kuitenkin ymmärrettävä, kun ottaa huomioon hakemiston laatimistavan.)

Bibliografiassa käytetty asiasanasto on Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksesta saamiene tietojen mukaan tarkoitus julkaista erillisenä, kuusi kieltä (suomi, englanti, saksa, unkari, viro, venäjä) käsittävänä teoksena. Tässä arvosteltavana olevassa teoksessa on suomenkielisen lisäksi englanninkielinen asiahakemisto. Tällaisella termistöllä on käytännöllisen, kirjallisuushakuja palvele-

van merkityksen lisäksi mahdollisesti vaikutusta myös alan englanninkielisen terminologian vakiinnuttamisessa. Otan tässä esille uralilaisten kielten englanninkieliset nimitykset. Näiden tapauksessa on teoksen esipuheen mukaan noudatettu kansainvälisen asiantuntijaryhmän uusimpia suosituksia. Sen tähden ne poikkeavat jonkin verran mm. bibliografian I osan englanninkielisen johdannon sisältämisestä. Koska nimitykset ovat toistaiseksi olleet osittain vakiintumatomat, katson aiheelliseksi tuoda esiin seuraavan ryhmitellyn kieliluettelon, jonka olen muokannut bibliografian I osan versiosta korvaamalla eräät nimitykset III:ssa osassa käytetyillä:

Uralic (languages)

1. Finno-Ugric (languages)
 - 1.1. Baltic-Finnic (languages):
Finnish, Karelian, Ludian,
Ingrian, Vepsian, Votian,
Estonian, Livonian
 - 1.2. Sami (Lapp)
 - 1.3. Mordvin: Erza Mordvin,
Moksha Mordvin
 - 1.4. Mari (Cheremis)
 - 1.5. Permic (languages): Komi
(Zyryan), Udmurt (Votyak)
 - 1.6. Ugric (languages)
 - 1.6.1. Ob-Ugric (languages):
Mansi (Vogul), Khant (Ostyak)
 - 1.6.2. Hungarian
2. Samoyedic (languages): Nganasan
(Tawgy), Enets (Yenisei Samoyed),
Nenets (Yurak), Selkup (Ostyak
Samoyed), Kamas, Mator, Taigi,
Karagas

Käsittääkseni edellä esitetyt nimitykset vastaavat bibliografian toimittajien suosituksia. Niiden käyttö on siis suositeltavaa esim. seuraavien eräistä englanninkielisistä lähteistä pikaisesti keräämiene varianttien asemasta: Carelian; Veps; Vot, Vote, Votic; Liv; Saami, Sápmi; Mordva, Erzya; Zyrian, Zyryen, Ziryene; Votiak; Ostiak, Hanti, Hanty, Khanty; Tavgi, Tavgy, Yenisey Samoyed, Kamassian.

Kirjallisuutta

Jostakin syystä kielten nimityksiä on asiahakemistossa vain satunnaisesti. Havaintojeni mukaan vatja, mordva, ersä, mokša, kaikki permiläis- ja obinugrilaiset kielet sekä samojedikielet nenetsiä lukuun ottamatta puuttuvat asiahakemistosta. Käytännössä tämä ei kuitenkaan ole kovin vakava puute, koska bibliografian alaluvut noudattelevat kieliryhmitystä.

Pohtiessani viitteiden asiasanakoodauksen ongelmia mieleeni nousi seuraava, jos-sain määrin kuriositeetinomainen seikka: mihin on sijoitettava ja miten koodattava suomen sukukielillä kirjoitettujen tekstien ilman alkutekstejä julkaistut suomenkieliset käännöskokoelmat? Nämä kuuluisivat ilmeisestikin bibliografiasarjan perinnetieteiden tai kirjallisuuden osaan, mutta sukukielen harrastaja saattaisi hyötyä tiedosta, että normaalisti saksankielisten käännösten lisäksi eräistä teksteistä on myös suomennoksia. Tarkoitin tässä esim. sellaisia julkaisuja kuin A. Kannisto: Voguulien kohtaloluista (Suomi V:10, Helsinki 1930) tai R. Bartens: Siivekkäille jumalille, jalallisille jumalille, Mansien ja hantien runoutta (SKS:n toimituksia 435, Helsinki 1986). Alkutekstien ja käännösten yhteenkuuluvuus olisi hyvä osoittaa sopivien viittausten avulla.

Uralistiikan tutkimuksen bibliografian kolmas, kielitiedettä käsittelevä osa on tutkijalle arvokas ja tervetullut apuväline. On kuitenkin toivottavaa, että sen rinnalla alettaisiin mahdollisimman pian ja laajasti käyttää ajantasaisempaa ja laajempaa bibliografiatietokantaa.

JORMA LUUTONEN

LÄHTEET

- KULONEN, ULLA-MAIJA (toim.) 1993: Festschrift für Raija Bartens zum 25. 10. 1993. – Suomalais-Ugrilaisen Seuran toimituksia 215. Helsinki.
- SAARINEN, SIRKKA – LUUTONEN, JORMA – HERRALA, EEVA (toim.) 1993: Systemi ja poikkeama. Juhlakirja Alho Alhoniemen 60-vuotispäiväksi 14. 5.

1993. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 42. Turku.

Tietoa kielen suunnittelusta

ROBERT L. COOPER *Language planning and social change*. Cambridge University Press, Cambridge 1989. 216 s. ISBN 0-521-33641-4.

Suomalainen lukija pysähtyy ensimmäiseksi kirjan nimeen: mitä *language planning* tarkoittaa? Cooper mainitsee termin isiksi Uriel Weinreichin ja Einar Haugenin, jotka alkoivat käyttää sitä 1950–60-luvun taitteessa. Monia muitakin termejä on käytetty, mutta *language planning* on vakiintunein. Suora käännös on *kielensuunnittelu*, mutta onko se sama asia kuin *kielenhuolto*? Entä mitä sitten tarkoittaa *kielenohjailu*? – Kielensuunnittelun, kielipolitiikan, kielenohjailun ja -huollon termivyöhyteä on eritelty mm. Paula Sajavaara (1980). Hänen mukaansa kielen suunnittelu on kattoterminä, joka jakaantuu kahtia kielipolitiikkaan ja kielenohjailuun, jota Suomessa kutsutaan yleensä kielenhuolloksi. Kielenhuollon tehtäviä ovat yleiskielen normittaminen ja normeista tiedottaminen sekä yleiskielen eri lajien selvittäminen. Kielipolitiikka taas tarkoittaa päätöksiä, jotka koskevat esimerkiksi maan virallisen kielen valintaa, opetuksen kieltä, kirjoituskielen luomista, pakolaisten, siirtolaisten ja muiden vähemmistöjen kieliongelmiensa ratkaisemista. Kielenohjailu (kielenhuolto) voi astua kuvaan mukaan vasta, kun tällaiset isot päätökset on tehty ja kieliolot ovat vakiintuneet. (Sajavaara 1980: 55–57.)

Kielen suunnittelu siis kattaa Sajavaaran mukaan sekä kielipolitiikan että pohjoismaisen perinteen kaltaisen kielenhuollon. Kenttä on hyvin laaja, koska kunkin maan kieliolot ja yhteiskunnallinen tilanne vaikuttavat kielen suunnittelun luonteeseen.